

Кратко/претходно саопштење
Примљен: 1. децембра 2023.
Прихваћен: 27. марта 2024.
УДК 027.625:028(497.11 Лесковац)
10.46630/phm.16.2024.75

Весна Р. Илић¹

Народна библиотека „Радоје Домановић“ Лесковац
<https://orcid.org/0009-0009-4011-935X>

Надица М. Стојановић

Народна библиотека „Радоје Домановић“ Лесковац
<https://orcid.org/0009-0009-3999-5459>

КУЛТУРА ЧИТАЊА НА ДЕЧЈЕМ ОДЕЉЕЊУ ЛЕСКОВАЧКЕ БИБЛИОТЕКЕ²

Овај рад говори о култури читања која се негује на Дечјем одељењу Народне библиотеке „Радоје Домановић“ у Лесковцу, чији су корисници деца од најмлађег узраста до ученика осмог разреда основних школа. У раду су приказани статистички подаци преузети из локалне електронске базе података COBISS.SR – Кооперативни онлајн библиографски систем и сервис, за период од 2018. до 2022. године, који показују укупан број активних чланова, размењених и приновљених публикација и наслова на Дечјем одељењу, као и то који су наслови били најчитанији у наведеном периоду. Описане су активности, радионице и манифестације за децу и младе које подстичу на читање; наводе се публикације које се најчешће читају и обрађују на радионицама; описане су и неке од активности Библиотеке: традиционална манифестација „Добро дошли, прваци!“, Фестивал дечјег стваралаштва „Уметник из школске клупе“, литерарне, ликовне и Мејкерс спејс радионице и активност „Библиотекари читају за најмлађе“. Све наведене активности организују се у сврху популаризације књижевности за децу и представљају неке од начина како лесковачка Библиотека учествује у процесу развијања културе читања код деце и младих.

Кључне речи: Народна библиотека „Радоје Домановић“ у Лесковцу, култура читања, књижни фонд.

*Једна је мајка свој деветигодишњеј сина, њеницијалној „јенијалца“, одвела Албертију Ајнштајну, да јој он лично савештаје како да дечака усаврши у мајемајници. – „Причајте му њриче“, савештавао јој је Ајнштајн.
Сунчица Денић*

Увод

Народна библиотека „Радоје Домановић“ у Лесковцу као најстарија установа културе у граду путем фонда, библиотечко-информационих услуга и библиотечких радника утиче на развијање, унапређивање и неговање културе читања међу својим суграђанима. „Култура читања пратила је историјски развој књиге, штампе,

¹ vesnailic0212@gmail.com

² Рад је изложен на научно-стручном скупу *Academia Mediana* 2023.

издаваштва и библиотека” (STANČIĆ 2019) и због тога представља континуирани процес и средство сазнања и учења, а њени основни елементи су књига, читалац и читање.

Формирање читалачке публице представља дуготрајан и темељан процес коме се приступа од најранијег узраста деце. Доласком у Библиотеку, деца предшколског узраста стичу навику позајмице и читања књига. Улога рада Дечјег одељења и библиотекара је кључна у развијању читалачких навика код деце и младих. Како би се заинтересовали за читање књига библиотекарски осмишљавају најразличитије програме за њих. „У раном детињству књижевни текст један је од модела комуникације са дететом. Дело намењено деци има заједничко и блиско полазиште – сферу детињства као праву меру виђења света” (DENIĆ 2014: 9).

„Појава дечје књижевности код свих народа, па и код Срба, уско је везана за степен просвећености и развој просвете и школе” (CUCIĆ 1978: 32). Сарадња Библиотеке са основним школама, наставним кадром и школским библиотекарима од великог је значаја за формирање будућих активних читалаца. Улога библиотекара је у узрочно-последичној вези са културом читања, јер су они посредници између корисника библиотечко-информационих услуга и забележеног знања у књигама.

Библиотека у Лесковцу редовно врши набавку књига различите тематике и жанрова како би се задовољила интересовања код деце и младих. Веома је значајно редовно обнављање књижног фонда и набавка актуелних наслова из књижевности за децу, као и препорука за читање истих од стране библиотекара.

Култура читања на Дечјем одељењу лесковачке Библиотеке негује се кроз организовање активности које популаризују књижевност за децу, чиме се деци и младима омогућује контакт са књигом и библиотеком, а кроз креативни рад утиче на формирање њихових читалачких навика. Управо из тих разлога, Библиотека поред бесплатних радионица, омогућава бесплатан упис деци до осам година старости, деци из хранитељских породица, деци из социјално угрожених породица и деци из породица у којима је више од троје деце.

О Дечјем одељењу

Од Пионирског одељења које је било у склопу Градске библиотеке у Лесковцу, 25. маја 1956. године основана је Дечја књижница. Рад Дечјег одељења унапређиван је сходно средствима Библиотеке и оснивача. Интензивније улагање у рад Одељења почиње тек почетком 21. века, да би свој пуни капацитет достигло 2020. и 2021. године када је оно комплетно и реновирано.

Године 2020. урађена је адаптација простора Дечјег одељења чиме је Одељење оплемењено ведрим бојама, направљена је мала бина и проширен простор за смештај књига. Библиотека је 2021. године реализовала пројекат „Савремена библиотека за децу и младе” уз подршку Министарства културе Републике Србије и града Лесковца са циљем стварања подстицајног и креативног окружења за децу и младе у Лесковцу, а кроз развој техничких и програмских капацитета Дечјег одељења Библиотеке за имплементацију иновативних услуга и активности. Пројектом је набављена техничка опрема, а креирани су и иновативни програми дигиталног

стваралаштва за децу и младе.

Дечје одељење представља оплемењен простор пун покретачке енергије, место стваралачког духа и креативног дружења са књигама. Са циљем да се најмлађи корисници уведу у свет књиге и читања, одржавају се бројне активности, радионице и манифестације намењених деци од најмлађег узраста до осмог разреда основне школе.

Током деценија рада са најмлађим корисницима произашле су генерације научника, просветних радника и креативних људи. Гостујући на Дечјем одељењу неизбрисив траг оставили су бројни писци попут Десанке Максимовић, Драгана Лукића, Добрице Ерића, Милована Данојлића и других.

Активности на Дечјем одељењу

Радионице које се организују на Дечјем одељењу доступне су свим вртићима и основним школама, бесплатне су, организују се у сврху популаризације књижевности за децу и представљају неке од начина деловања лесковачке Библиотеке у процесу развијања културе читања код деце и младих.

Оне обухватају занимљиве садржаје из различитих области људског знања: књижевности за децу, уметности, екологије, историје, географије. Неке од активности које се спроводе на Одељењу су: традиционална манифестација „Добро дошли, прваци!”, „Библиотекари читају за најмлађе”, литерарне, ликовне и Мејкерс спејс радионице, Фестивал дечјег стваралаштва „Уметник из школске клупе” и друге.

Године 1968. покренута је манифестација „Добро дошли, прваци!”. Библиотека у оквиру овог програма сваке године организује пригодне активности и бесплатно уписује све ученике првог разреда лесковачких основних школа.

Активност „Библиотекари читају за најмлађе” реализована је 2020. године за време ванредног стања у Републици Србији изазваног епидемијом корона вируса, када је шеснаест библиотекара прочитало и снимило 64 народних бајки и басни, након чега су оне обрађене и презентоване путем Јутјуб канала и друштвених мрежа Библиотеке.

Приликом избора књижевног текста, који библиотекари читају на литерарним и ликовним радионицама за децу и младе, води се рачуна о условима који доприносе активном раду мисли младог слушаоца, о његовим осећањима, доживљају и машти. Приликом изражајног читања књижевног текста води се рачуна о јасноћи и динамичности читања што доприноси бољем разумевању прочитаног и схватању поруке коју дело носи. Код избора текстова води се рачуна и о васпитној и моралној вредности дела, дидактичности, које ће оставити позитиван утисак на дете и допринети развоју естетских и моралних вредности његове индивидуе.

Мејкерс спејс радионице организују се од 2019. године, када је Библиотека у Лесковцу постала члан пројекта „Дигитални грађанин”. На основу радионица на којима се преко 600 ученика лесковачких школа упознало са микробитовима и BOSON сетовима, Библиотека је добила први 3Д штампач. Библиотека је тако добила прилику да започне израду разних модела предмета од филамената, које је представљала на радионицама деци и ученицима, омогућивши им упознавање са

3Д штампом од уношења модела у дигиталној форми, до коначне штампане форме. Библиотека је, затим, у оквиру пројекта „3Д ЛАБ” 2020. године, подржаног од Центра за промоцију науке, приновила још два 3Д штампача и један 3Д скенер чиме је обезбедила техничку подршку за континуирано спровођење ових едукативних радионица.

Поред 3Д штампе на Дечјем одељењу деца и млади упознају се и са другом савременом технологијом коју библиотекарима примењују у свом раду користећи интерактивни дисплеј за презентацију старе и ретке грађе и црквене књиге³, апликацију „Библиолик”⁴, виртуелне 3Д наочаре⁵, роботе и 3Д оловке.

Фестивал дечјег стваралаштва „Уметник из школске клупе“

Идеја водиља настанка Фестивала дечјег стваралаштва „Уметник из школске клупе”⁶ јавила се током година организовања радионица за децу и младе које се одржавају на Дечјем одељењу, а са циљем да се подстакне њихово интересовање за књигу, читање и креативно и стваралачко изражавање. Библиотека је од 2019. до 2023. године организовала пет фестивала.

Фестивал дечјег стваралаштва чине три сегмента: конкурсни, радионичарски и активност „Дружење са писцима”. Конкурсни део Фестивала чине литерарни и ликовни конкурс на задату тему и видео-конкурс (трејлер) о омиљеној књизи. На ове конкурсе пристигне више од 1.000 радова деце и младих из целе Србије, али и околних држава. Радионичарски део чине радионице за децу и младе које популаризују књижевност за децу у матичној установи и огранцима Библиотеке, уз укључивање деце предшколског узраста, ученика основних и средњих школа и ученика Школе за основно и средње образовање ученика са сметњама у развоју „11. октобар”. На фестивалима су организоване тематске радионице: „Омиљена књига некад и сад”; „Учимо стрип”; „Зашто је важно читати књиге?”; „Слова од невидљивог мастила – чисте љубави! Чуvari смисла”; „Чаробни свет књиге”; „Мој лик из маште”; „Мејкерс спејс библиотечки караван идеја”; „И ја сам библиотекар” и „Ослушни уметност – апстракција”. У оквиру активности „Дружење са писцима” деци су се представили: Бранко Стевановић, Јасминка Петровић, Дејан Алексић, Весна Алексић, Милош Петковић, Стефан Митић Тићми, Власта Ценић, Елизабета Георгиев, Анита Пешић, Николета Новак, Слободан Станишић, Зорица Кубуровић, Виолета Бабић, Урош Петровић, Виолета В. Јовић, Ивана Нешић и Марија Лазаревић.

3 Путем интерактивног дисплеја, постављеног у просторијама Библиотеке, могуће је претраживање платформе „Дигитална библиотека“ на којој се налази дигитализована стара, ретка и црквена грађа. <https://digitalnabiblioteka.rs/>.

4 Апликација „Библиолик” заснива се на технологији проширене стварности, може се преузети са Плау продавнице, а читавањем картице са ликом Радоја Домановића, његов лик „оживи“ и исприча пет кратких прича о свом животу и раду. <https://www.nbleskovac.rs/bibliolik/>.

5 Путем виртуелних 3Д наочара може се видети соба где је живео и стварао завичајни аутор Николај Тимченко, може се прелистати књига и саслушати прича о његовом животу и раду. <https://legat.nbleskovac.rs/>.

6 Све активности Фестивала дечјег стваралаштва „Уметник из школске клупе” могу се погледати на сајту <https://umetnikizkolskeklupe.rs/>.

Намера Библиотеке је да направи едицију под називом „Уметник из школске клупе”. Сваке године након завршеног Фестивала објављује се публикација са литерарним и ликовним радовима, извештајима жирија, резултатима конкурса, описима радионица и плакатима. На конкурсима Фестивала дају се теме чији су наслови стихови од којих се формира песма под називом „Уметник из школске клупе” и гласи: *Чуј ме, светије! – Мисли ми леије – На крилима среће – Љубав ме њокреће! – Још увек сам деије.*

У оквиру Фестивала организује се промоција књиге „Уметник из школске клупе”; од трејлера пристиглих на конкурс монтира се филм „Уметник из школске клупе” и филм „Дружење са писцима”; израђује се штампани и електронски каталог награђених ликовних радова и приређује изложба ликовних радова.

Када је реч о литерарним радовима пристиглим на конкурс у оквиру Фестивала, они се, након завршене манифестације, објављују у публикацији „Уметник из школске клупе”.

Свих пет Фестивала реализовано је уз подршку Министарства културе Републике Србије и града Лесковца.

Статистички подаци о књигама и читању

Како би се имао бољи увид у рад Дечјег одељења и читање књижевности за децу у Библиотеци, табеларно су приказани статистички подаци преузети из локалне електронске базе података COBISS.SR – Кооперативни онлајн библиографски систем и сервис, за период од 2018. до 2022. године. Приказан је укупан број активних чланова, размењених и приновљених публикација и наслова на Дечјем одељењу, као и то који су наслови били најчитанији у наведеном периоду.

Табела 1.

Редни бр.	Година	Упис нових корисника	Обновљено чланство	Укупно корисника	Укупно активних корисника
1.	2018.	1.162	312	1.474	2.213
2.	2019.	941	440	1.381	2.320
3.	2020.	633	395	1.028	2.086
4.	2021.	833	432	1.265	2.215
5.	2022.	664	742	1.406	2.121
Укупно		4.233	2.321	6.554	10.955 / 6.022

Од 2018. до 2022. године на Дечјем одељењу укупно је 6.022 корисника (Табела 1.). Током ових година, према статистици из система COBISS.SR, од укупног броја 10.955 корисника, њих 4.933 прешло је на Позајмно одељење за одрасле.

Табела 2.

Редни бр.	Година	Куповина	Откуп књига	Поклон грађана	Укупно наслова
1.	2018.	60	255	283	598
2.	2019.	139	207	640	986
3.	2020.	154	353	132	639
4.	2021.	102	174	242	518
5.	2022.	237	206	11	454

Укупно наслова		692	1.195	1.308	3.195
----------------	--	-----	-------	-------	-------

У периоду од 2018. до краја 2022. године (Табела 2.) на Дечјем одељењу укупно је приновљено 3.195 наслова, и то: куповином 692 наслова, путем Откупа књига Министарства културе и информисања за јавне библиотеке у Србији 1.195 наслова, поклоном грађана 1.308 наслова.

Табела 3.

Редни бр.	Година	Куповина	Откуп књига	Поклон грађана	Укупно наслова
1.	2018.	108	442	338	888
2.	2019.	259	483	683	1.425
3.	2020.	325	598	160	1.083
4.	2021.	282	363	265	910
5.	2022.	530	421	49	1.000
Укупно публикација		1.504	2.307	1.495	5.306

На основу Табеле 3. можемо видети да је на Дечјем одељењу од 2018. до 2022. године приновљено укупно 5.306 публикација, и то: куповином 1.504 публикација, путем Откупа књига Министарства културе и информисања за јавне библиотеке у Србији 2.307 публикација, поклоном грађана 1.495 публикација.

Табела 4.

Редни бр.	Година	Позајмљено публикација	Продужења позајмице	Размењено публикација (позајмљена и враћена грађа)
1.	2018.	9.763	1.461	18.098
2.	2019.	10.548	2.040	18.893
3.	2020.	8.040	2.455	13.580
4.	2021.	9.213	2.582	15.801
5.	2022.	11.190	3.469	18.866
Укупно		48.754	12.007	85.238

Приказана Табела 4. показује колико има укупно позајмљених публикација (48.754), колико продужења позајмице (12.007) и колико је укупно размењених публикација (85.238) од 2018. до 2022. године. На основу приложеног, уочава се да је највише размењених публикација било током јубиларне 2019. године – 140. година од оснивања прве Читаонице у Лесковцу. Најмање размењених публикација је током 2020. године, то јест у години почетка пандемије корона вируса.

Табела 5.

Редни бр.	Година	Наслов и аутор лектире	Број позајмице
1.	2018.	ID=228278279 Хајдуци, Нушић Бранислав, Нови Сад, Школска књига, 2008. (Пети разред)	57
2.	2019.	ID=236205575 Дечаци Павлове улице, Молнар, Ференц, Нови Сад, Школска књига, 2008. (Шести разред)	75
3.	2020.	ID=228280327 Алиса у земљи чуда, Керол Луис, Нови Сад, Школска књига, 2008. (Трећи разред)	83
4.	2021.	ID=277530636 Леси се враћа кући, Најт Ерик, Чачак, Пчелица издаваштво, 2019. (Четврти разред)	159
5.	2022.	ID=124235015 Смешна прашума, Ршумовић Љубивоје, Нови Сад, Школска књига, 1997. (Трећи разред)	246

Табела 6.

Редни бр.	Година	Наслов и аутор дела домаће књижевности	Број позајмице
1.	2018.	ID=224071436 Књига за заљубљене девојчице, Љубеновић Бојан, Чачак, Пчелица, 2016.	25
2.	2019.	ID=267675916 Ja sam Akiko : [roman o devoјčici koja ne voli granice], Тићми Стефан, Beograd, Laguna, 2018.	73
3.	2020.	ID=267675916 Ja sam Akiko : [roman o devoјčici koja ne voli granice], Тићми Стефан, Beograd, Laguna, 2018.	76
4.	2021.	ID=203062028 Ма шта ми рече, Ршумовић Љубивоје, Београд, Лагуна, 2013.	55
5.	2022.	ID=18156809 Ово је најстрашнији дан у мом животу, Петровић Јасминка, Београд, Креативни центар, 2020.	40

Табела 7.

Редни бр.	Година	Наслов и аутор дела стране књижевности	Број позајмице
1.	2018.	ID=223168780 Џеронимо Стилтон, Маша и медвед : [према истоименој руској причи], Дами Елизабета, Београд, Evro Book, 2016 .	29
2.	2019.	ID=217631500 Popularna : memoari : starinska mudrost za moderne štreberke, Ван Вагенен Маја, Београд, Vulkan izdavaštvo, 2015.	47
3.	2020.	ID=214658060 Библија за децу у 365 прича, Мацали Густаво, Београд, EvroGiunti, 2015.	40
4.	2021.	ID=193696012 Књига о дунгли, Кели Карен, Чачак, Пчелица, 2012.	33
5.	2022.	ID=201405964 Миа и ја, Миа и змајево младунче, Мон Изабела, Београд, Лагуна, 2013.	40

Табеле 5, 6. и 7. приказују најчитаније књиге (лектира, домаћа књижевност и страна књижевност) у периоду од 2018. до 2022. године.

Закључак

Библиотекари кроз бројне активности промовишу књигу и читање стварајући на тај начин подстицајно окружење у коме деца могу да истражују и развијају љубав према књизи и књижевности за децу. Кроз креативан рад библиотекара, деца уче да прихвате књигу и читање као саставни сегмент развоја њиховог културног идентитета.

Култура читања има велики утицај на развој језичких и говорних вештина, машту, креативност, стваралаштво и на целокупан развој деце и младих; утицај на формирање читалачке навике и писменост код деце. Дечје одељење лесковачке Библиотеке представља подстицајно окружење и место где деца и млади истражују садржај књиге, упознају се са различитим жанровима и откривају погодности читања.

На основу приложених статистичких података закључује се да деца и млади из књижног фонда Дечјег одељења највише позајмљују обавезно школско штиво

и да се мање чита литература која није у школском програму. Године 2023. установљена је награда „Змајеви читања” која се додељује најактивнијим корисницима, у циљу подстицања деце, младих и одраслих на читање књига.

„Захваљујући књижевности за децу, одраслом читаоцу детињство траје као жива успомена, „као далеки, познати и драги сан који досађали нисмо” (PETROVIĆ 1991: 163). Библиотека ће наставити да организује за децу и младе традиционалне програме и осмишља нове који популаришу читање књижевности за децу, јер само заједно са децом расте и библиотека.

Цитирана литература

- DENIĆ 2014: DENIĆ, Sunčica. *Književnost za decu: krila kao začarani let*. Vranje: Učiteljski fakultet i Novi Sad: Zmajeve dečje igre, 2014. [orig.] ДЕНИЋ, Сунчица. *Књижевност за децу: крила као зачарани лет*. Врање: Учитељски факултет и Нови Сад: Змајеве децје игре, 2014.
- PETROVIĆ 1991: PETROVIĆ, Tihomir. *Dete i književnost: kritika o srpskoj književnosti za decu*. Лесковац: Дом културе „Жика Илић Жути“ Лесковац, 1991. [orig.] ПЕТРОВИЋ, Тихомир. *Дете и књижевност: критика о српској књижевности за децу*. Лесковац: Дом културе „Жика Илић Жути” Лесковац, 1991.
- PETROVIĆ 1994: PETROVIĆ, Tihomir. *Ogledi i kritike iz književnosti i jezika*. Београд: Нова просвета, 1994. [orig.] ПЕТРОВИЋ, Тихомир. *Огледи и критике из књижевности и језика*. Београд: Нова просвета, 1994.
- STANČIĆ 2019: STANČIĆ J. Gordana. *Biblioteka i kultura čitanja: doktorska disertacija*. <https://nardus.mpn.gov.rs/bitstream/handle/123456789/11799/Disertacija.pdf?sequence=6&isAllowed=y>. (20. 12. 2023). [orig.] СТАНЧИЋ Ј. Гордана. *Библиотека и култура читања: докторска дисертација*. <https://nardus.mpn.gov.rs/bitstream/handle/123456789/11799/Disertacija.pdf?sequence=6&isAllowed=y>. (20. 12. 2023).
- CUCIĆ 1978: CUCIĆ, Sima. *Ogledi iz književnosti za decu*. Zrenjanin: Gradska biblioteka „Žarko Zrenjanin”, 1978. ЦУЦИЋ, Сима. *Огледи из књижевности за децу*. Зрењанин: Градска библиотека „Жарко Зрењанин”, 1978.

Vesna R. Ilić
Nadica M. Stojanović

THE CULTURE OF READING IN THE CHILDREN'S DEPARTMENT OF LESKOVAC LIBRARY

Summary

This paper talks about the culture of reading that is nurtured at the Children's Department of the „Radoje Domanović” Public Library in Leskovac, whose users are children from the youngest age up to eighth-grade elementary school students. The paper presents statistical data taken from the local electronic database COBISS.SR - Cooperative online bibliographic system and services, for the period from 2018 to 2022, which show the total number of: active members, exchanged and renewed publications and titles in the Children's Department, as well as which titles were the most read in the specified period. Activities, workshops and events for children and young people that encourage reading are described; publications that are most often read and discussed at workshops are also listed; some of the Library's activities are described as well: the traditional manifestation „Welcome, first-graders!”, the children's creativity festival „An artist from the school desk”, literary, art and maker space workshops and the activity „Librarians read for the youngest”. All the mentioned activities are organized for the purpose of popularizing children's literature and represent some of the ways in which the Leskovac Library participates in the process of developing a culture of reading among children and young people.

Keywords: Public Library „Radoje Domanović” in Leskovac, culture of reading, library fund.